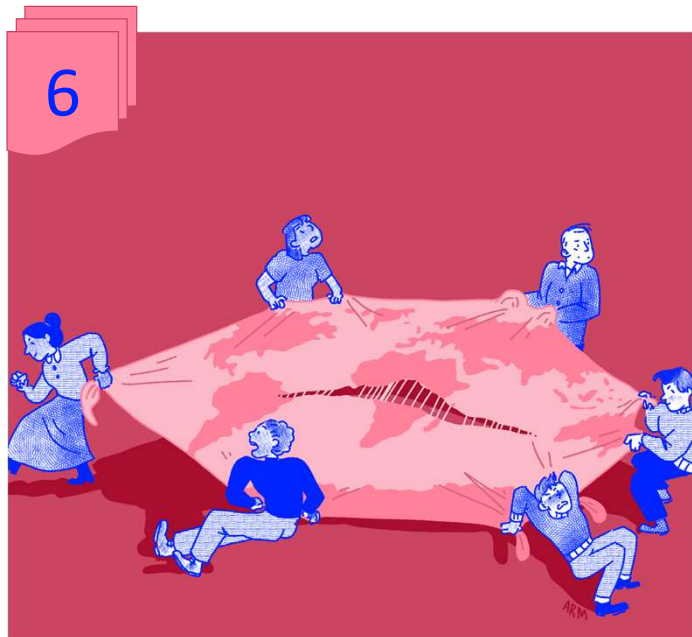

Vrijheid

WAT STAAT ER OP HET SPEL?

Petra Bolhuis

Maieutiek 2026

MaieutiekVrijheid_2026

1

1

Mobiliteit en vrijheid

- Negatieve vrijheid = mobiliteit als onbelemmerde voortgang. De vrijheid om te doen wat je wilt en zonder barrières in de vorm van wet- en regelgeving of landsgrenzen je eigen weg te gaan.
- Positieve vrijheid = regels en instituties maken het mogelijk dat mensen hun mobiliteit beleven. Bescherming van- en hulp aan minderheden en mensen met beperkingen spelen hierbij een grote rol. Maar ook de verheffing van het volk, zoals de Verlichting dat noemt.

MaieutiekVrijheid_2026

2

2

Negatieve vrijheid en de ruimte van anderen

In het hoofdstuk over mobiliteit gaat het over twee vormen van mobiliteit en soms over een derde:

1. De negatieve vrijheid waarin de persoon of personen over wie het gaat iets weg willen hebben dat hen blokkeert. Snyder noemt een mooie rijtje aan het begin van het volgende hoofdstuk op blz 231.
2. De positieve vrijheid waarbij mensen mogelijkheden krijgen of hebben om zichzelf te ontwikkelen.
3. Af en toe, maar minder expliciet, gaat het om geestelijke mobiliteit waarbij mensen zich niet hoeven te conformeren om positieve vrijheid te kunnen ervaren.

MaieutiekVrijheid_2026

3

3

De houding aannemen dat je mobiliteit terecht is

- Mobiliteit gaat ook over het recht op de ruimte die je inneemt. Hoe laat je zien dat je ergens thuishoort?
- Snyder en zijn vader konden door aanpassing in kleding, gedrag en een zelfverzekerde houding dat laten zien. Dat gaf hen mobiliteit. Frantz Fanon(1925-1961) ervoer dat het voor hem, omdat hij zwart was, niet mogelijk was om er altijd uit te zien of hij ergens thuishoorde. Fanon ervoer dat zijn Leib een Körper werd omdat anderen het voortdurende over zijn zwart zijn hadden. 'Mobiliteit voelt persoonlijk', concludeert Snyder, 'maar is politiek'. (178)

MaieutiekVrijheid_2026

4

4

De vrijheid van Leib en Körper

- Fanon beschrijft hoe hij graag zijn wereld had willen onderzoeken vanuit zijn lichaam als vertrek en eindpunt, zoals Merleau Ponty dat beschrijft. Maar door zijn positie als zwarte man in die tijd werd hij zichzelf gewaar als een object te midden van andere objecten. (177)
- Racisme is een vorm van onvrijheid en gebrek aan mobiliteit, zowel fysiek als sociaal, die heel expliciet aan het Körper wordt gekoppeld. Maar minder expliciet benoemd levert het ook een gebrek aan geestelijke vrijheid op, zoals vrijheid van onderwijs en serieus genomen worden door andere denkers. (Kathryn T. Gines *Hannah Arendt and the Negro Question* (2014))

MaieutiekVrijheid_2026

5

Die mobiliteit is niet voor iedereen

- Snyder gebruikt hier (180) Steins dimensies: ruimte, tijd, betekenis en vrijheid. Hij voegt een eigen vijfde toe: waarden. Hij zegt dat de Duitsers in de derde dimensie werden samengedreven, maar zonder 4 en 5.
- De negatieve vrijheid stond in het totalitarisme en imperialisme voorop. (179) De term 'lebensraum' maakt duidelijk dat Duitsers alle ruimte mogen opeisen. Kolonisatie van Afrika is fysieke mobiliteit ten kosten van anderen. Noord en Zuid VS zijn verschillend: verdrijving versus onderdrukking. (185)
- Poetin wil op eenzelfde wijze Oekraïne koloniseren volgens Snyder. Daarom ook de nadruk op 'de fascist' daar, die uit de weg moeten om ruimte te maken voor 'echte Russen'.

MaieutiekVrijheid_2026

6

6

De fysieke grenzen en vrijheden

- De frontier als vrije ruimte voor nieuwe Amerikanen. De run op Afrika van 1880.
- In Rusland ontstond onder Stalin de interne revolutie die jonge vrije landen overnemen.
- Na 1959 voegde Amerika, nu ook Alaska en Hawaï erbij hoorden, geen land meer toe. 'Tot nu toe' zo moeten we anno 2026 zeggen. Grootmachten hadden wel invloedssferen. Maar dat alles laat het idee los dat je 'gewoon' een land kan innemen. Imperiale mobiliteit is ondoenlijk (188)
- Negatieve vrijheid van de één, is de onvrijheid van de ander. Meer zelfbestuur is ook minder negatieve vrijheid voor Europa.

MaieutiekVrijheid_2026

De fysieke grenzen en vrijheden

- De overlevenden van de twee wereldoorlogen kwamen in Europa in een situatie van opbouw en sociale mobiliteit.
- De vrijheid zat in het vrije ruimte voor keuzes als individu binnen een nationale staat en in tweede instantie vanaf 1957 binnen een Europese unie, waarbinnen ook de mobiliteit toenam.
- Snyder schrijft hoe dit ten koste ging van de koloniën en gepaard ging met belastingontduiking die het nu ook de VS lastig maakt. Rijken kregen de kans hun geld weg te sluizen. Vrijheid en mobiliteit is voor de enkeling die geld genoeg heeft. Nu is er letterlijk in veel landen de mogelijkheid om betalen voor een paspoort of nationaliteit, terwijl anderen hun mobiliteit wordt ontnomen.
- <https://verblijfblog.nl/een-europees-burgerschap-voor-de-rijksten-welke-lidstaat-doet-het-beste-bod/>

MaieutiekVrijheid_2026

Convergerende stagnatie volgens Snyder (207 e.v.)

- De Sovjet Unie en de VS lijken hierin op elkaar.
- Het ineensstorten van de sociale mobiliteit.
- Een verwijzen naar een mythisch verleden met mobiliteit en grootsheid, maar geen perspectief.
- Gorbatsjov probeerde iets nieuws omdat hij zei dat nostalgie niet eeuwig kan duren, maar het rijk viel uiteen en de sociale mobiliteit stagneerde volledig.
- De VS trok er geen lessen eruit. Maar ook al droeg Reagan een cowboyhoed, er was geen westen meer om te veroveren dus dus de enige mobiliteit is sociale mobiliteit voor nieuwe groepen en dat wijst men af.

MaieutiekVrijheid_2026

Post imperiale immobiliteit en sadopopulisme

- De stagnatie van koloniale mobiliteit, het gebrek aan wending richting sociale mobiliteit en gebrek aan inclusie leidt tot *sadopopulisme*.
- De rijken en de elite aan de macht bedriegen het volk met hun verhalen én dat volk weet dat. Zolang anderen er meer onder zullen lijden dan zij zelf is er geen kritiek.
- De mythe is nu niet meer progressief, belooft geen betere toekomst, maar kent een eeuwigheidsconcept. Een somber realistische kijk op het leven: Het leven is volgens deze theorie een strijd van allen tegen allen en iedereen is dus een egoïst. Als je dat niet direct ziet dan kan iemand dat goed verbergen. Dit ligt in de lijn van de vernistheorie.

MaieutiekVrijheid_2026

Sadopopulisme en vrijheid

- Het maakt kritiek monddood. 'Je denkt toch niet dat dit in andere landen beter is, wij zeggen het tenminste zoals het is.' kan de reactie zijn op alle kritiek. Dit 'eerlijke verhaal' lijkt meer vrijheid te bieden dan de toekomstdromen van sociale mobiliteit voor een hele generatie, een heel land, laat staan de wereld.
- Sadopopulisme vervangt *the American dream* door *the American nightmare* schrijft Snyder. (214)
- Mensen gaan nu openlijk vrijheid zoeken over de rug van anderen, want zo zit de wereld in elkaar. Elke ander idee wordt als naïef weggezet. Als dat niet lukt om boven te komen worden ze smekelingen van degene die het wel is gelukt om die vrijheid te bereiken.

MaieutiekVrijheid_2026

11

D' Holbach, Rorty en Marx

- Alle drie horen ze bij een denkrichting die beschrijft hoe sommige mensen steeds meer ruimte opeisen (negatieve vrijheid) en daarmee de mobiliteit van anderen beperken.
- D'Holbach is wellicht de eerste schrijver die, zelf deel van de rijke elite, zo expliciet zegt dat de vrijheid van de niet-elite wordt geschaad.
- Marx zegt dat geld mensen laat denken dat ze ruimte innemen omdat ze iets kunnen, maar dat ze feitelijk anderen betalen om dat mogelijk te kunnen maken. Die anderen krijgen daarvoor geen erkenning wat legitimeert dat zij niet dezelfde sociale mobiliteit doormaken.

MaieutiekVrijheid_2026

12

12

De mobiliteit of het gebrek eraan

- Paul d'Holbach 1723-1789 wordt door tijdgenoten vaak bekritiseerd. Hij heeft kritiek op de elite, is atheïst en vindt rijkdom en religie twee manieren om anderen de mobiliteit te ontnemen. Hij heeft invloed op Kant met zijn ideeën over persoonlijke vrijheid en wordt ook gezien als één van de bronnen van het denken van Marx.
- Snyder voert Marx op als denker van de negatieve vrijheid 'weg met privébezit'. (231)
- Maar juist Snyder zit op de lijn van Marx als het gaat om het wel of niet ergens ruimte mogen innemen. De mobiliteit van de mensen kent naast fysieke mobiliteit een sociale mobiliteit en die moet mogelijk zijn, of worden gemaakt.

MaieutiekVrijheid_2026

13

13

Rorty en het einde van de Amerikaanse droom voor allen

- Geert Mak (Buitenhof 25 januari) zei dat hij zag hoe *The American dream* verdween door politieke keuzes die gedreven werden door een nadruk op negatieve vrijheid. De onvrede die dat oplevert wordt door de elite gepareerd met het argument dat de anderen niet (fysiek) worden tegengehouden en dus vrijheid hebben.
- Rorty zegt: 'Het is alsof, ergens rond 1980, de kinderen van de mensen die de crisisjaren hadden overleefd en naar de voorsteden waren getrokken, hadden besloten om de ophaalbrug achter hen op te halen.' (201) Het gaat om fysieke maar vooral ook om sociale mobiliteit. De rechtse kritiek heeft het, als deze ruimte toch wordt ingenomen, over afname van dezelfde sociale en fysieke ruimte. (v.b. incel, manosphere en anti-woke)

MaieutiekVrijheid_2026

14

14

Einddoel of niet?

- D'Holbach, Marx en Rorty zijn denkers waarbij de waarheid, de moraal en de ontwikkeling van de mensheid niet vastligt op metafysische wijze. D'Holbach en zeker Marx wijzen religie af als bron van kennis, maar kiezen op andere gronden wel voor een noodzakelijke ontwikkeling van de geschiedenis. Dat maakt het mede mogelijk dat m.n. Marx's denken leidt tot een gebrek aan sociale en fysieke maar ook geestelijke mobiliteit. Immers: de (weldenkende) mens weet al waar het heengaat, daarin moet iedereen zich schikken anders werken ze de wereldontwikkeling tegen. *Eeuwigheidsdenken*, zoals Snyder dat noemt ligt op de loer.
- Deze gerichtheid op één bekend doel zit ook in project 2025 van The Heritage Foundation

<https://www.documentcloud.org/documents/24088042-project-2025s-mandate-for-leadership-the-conservative-promise/?q=liberty&mode=document#document/p35> (zie bonus materiaal)

MaieutiekVrijheid_2026

15